

Chunka Iskay Chunka Tawañiyuq Chunka Isqunpa Pakasqa Willakuynin

Iskay ñak'ariy - Soqta kaq partida

Jeff Pippenger

2026-07-20

Danielpaq Apocalipsispaq librunkuna hukninwan huknin yanapanakunku, chaymi iskayninku huñusqa hunt'asqa kan.

«Apocalipsispiqa Bibliamanta llapan librokuna tinkunku hinaspa tukuyunku. Kaypiqa Danielpa libronpa hunt'asqanmi kachkan.» Hechos de los Apóstoles, 585.

Bibliapa willakuy-qillqapi qhawaq kamachikuykunaqa willakuy-qillqapa yachaqninpa umalliq qhawarisqan kanan, chaypiqa qhipa p'unchaykunapa hawa historiankuqa aswan hatunmanta rikuchisqa kasqanrayku.

“Achka allinmi kanman yachakuy, Diospa siminpa k'anchayninpi, imarayku kamachisqankuna qhapaq suyukunapa hatariyninta urmaynintawan. Waynakuna kay qillqasqakunata yachachunku, hinaspa rikuchunku imaynatas cheqaq allin kawsay nacionkunapa Diosmanta hamuq kamachiykunata chaskisqankuwan hukllachasqa karqan. Payqa yachachun hatun reformayuq kuyuykunapa willakuyninta, hinaspa rikuchun hayk'a kuti kay kamachiykuna pisipasqa, cheqnisqa kaptinkupas, paykunata rimarqankunata wisq'ana wasiman, wañuchina patamanpas apachiptinkupas, kay kikin sacrificio kunawan atiparqanku.” Education, 238.

Sagradu historiakuna, “hatun reformatoriu kuyuchiykuna” kasqankumanta, utaq “qhapaq suyukunapa sayariyninpas urmayninpas” kasqanmanta; sagradu historiakunaqa Diospa Siminpi kawsay wañuy nisqapaqmi kanku. Pabloqa 2 Tesalonicenses qelqapi, iskay ñiqin capítulo, qelqarqan: cheqaq kayta mana munakuqkuna, hinaspata sinchi pantasqa yuyayta chaskiqkuna; chayta ruwanku imaraykuchus Pablom chay pasaje nisqapi reqsichisqan willakuyta qispichiyta akllarqanku. Chay pasajeqa reqsichin gentil Romaq papal Romaqwan kasqan tinkuyta, mayqenchus Pergamoq Thyatiraqwan kasqan tinkuymi, hinaspata fieruwan allpa mitu kasqan tinkuymi, chay hinallataq dragónwan bestiaqwan kasqan tinkuymi. Papal Romaq sayariynin, Thyatira nisqawan rikuchisqa, hinaspata gentil Romaq urmaynin, Pergamo nisqawan rikuchisqa, chayqa huk cheqaq kaymi sinchi pantasqa yuyayta chaskiqkuna cheqnikunku.

Millerllaq historiankupi, Millerllaqwan Protestantekunawan rimanakusqanku, 1843 watapi ñawpaq chartaman chayasqa karqan, Daniel chunka hukniyuq t'aqapi chunka tawaq versiculopi “llaqtaykipa suwaqkuna” nisqawan ima historiamanta atiyta rikuchisqa kasqanmanta. ¿Suwaqkunaqa pagano Roma hatarimuyninchu karqan, Millerllaqkuna nisqankuman hina, icha Seleucidakunapa urmayninkuchu karqan, Protestantekuna nisqankuman hina?

“Llapa nacionmi, mayqanpas ruray pampa-man yaykurqan, allpapi churasqa kananpaq saquesqa karqan, rikuchikunampaqchu mana hunt'anqa ‘El Vigilante y el Santo’-pa munasqan nisqanta.

Profecíami qatinqninpi qillqarqan kay pachapa hatun imperiokunapa wiñariyninta hinaspa urmayninta—Babilonia, Medo-Persia, Grecia, hinaspa Roma. Sapa hukninkunawanpas, aswan pisilla kallpayuq nacionkunawan hina, historiapas kikillantata yapamanta ruwarqan. Sapa hukninmi pruebayuq pacha karqan, sapa hukninmi pantarqan, hatun kaynin chinkarqan, kallpan ripurqan, hinaspa lugar-ninta hukñataq hap'irqan....”

“Santu Qillqakunapi sut'inchasqa nacionkunapa oqarisqanmantawan urmasqanmantawan yachakunanmi tiyan, llapa hawaq, kay pachapi kaq hatunchayqa mayna mana imapaqniyuq kasqanta. Babilonia, llapa atiyinwan, llapa sumaq hatun kayninwanpas — chay hina kaqta kay pachanchikqa manam chaymanta qhipaman rikurqanchu —, atiyas hatun kaypas chay p'unchaw runakunapaq sinchi sayasqa, unaypaq takyasqa hina rikurisqaqa, imaynataq tukuyta chinkapun! ‘Qurapa t'ikran’ hina wañusqan. Chay hinallataq tukukuqmi tukuy ima mana Diosta cimientonpaqniyuq kaq. Paypa munayninwan huñusqa, Paypa kayninta rikuchiqla atinqa sayayta. Paypa kamachikuyninkunam kay pachanchik yachasqan sapallan mana kuyukuq imakuna kanku.” Education, 177, 184.

Bibliaq historianninqaqa chay rikusqami Salomón nisqanman hina, mana kaqtinqa chinkayman rin. Milleritakunaqa reqsirqanku hinaspa willakurqanku pachak pichqa chunka watata, “phisqa killakuna” nisqaman rikuchisqata Apocalipsis isqun kaq kapítulopi, phisqa hinaspa chunka kaq versículokunapi; ichaqa manam allinta ukhuman chuyaqa maskharqankuchu Apocalipsispa isqun kaq kapítulonpi rikuchisqa historiata. Allinta reqsirqanku chunka kaq versículopi “phisqa killakuna” nisqanta, ichaqa rikch'akunmi yuyarqanku, phisqa hinaspa chunka kaq versículokunapi iskayninpi “phisqa killakuna” nisqa qillqasqa kasqanrayku, chayqa sapanlla nanachikuymanta willakuq profecíaman kallpachaylla kasqanta, iskaynin versículokunapi rikuchisqa kasqan hina. Kunanqa sasachayniqmi rikuchiya atikun, phisqa kaq versículopi “phisqa killakuna” nisqan pachak pichqa chunka watata rikuchisqan, chayqa qallarín Mohammedpa wañusqanpi 632 watapi, hinaspa tukuyin 782 watapi, Irene Emperatrizpa p'enqaychasqa kasqanwan, Bizantino nisqa utaq inti lloq'e Romanopi.

Ñawpaq puriqkunaqa allinmi karqanku chunka kaq versículota churayninkupi, Nicomediapi maqanakuyta, 1299 wataq julio killapa 27 p'unchawninpi, pachak pichqa chunka wataq qallariynin hina; chaymi tukukorqa Constantinoplapim qhepa kaq Constantino kamachiqa p'enqachisqa kayninwan, 1449 wataq julio killapa 27 p'unchawninpi. Siki patapi siki pataman hina, pachak pichqa chunka wataq pacha reqsichin llapa pachapi Islamta, Arabia llaqtapa Islammanta ñawpaq ay haqiwán chaymanta Turquía llaqtapa Islammanta iskay kaq ay haqiwán rikuchisqa hina. Chay Islammi, emperadorta emperatrizwan kуска p'enqachispa, reqsichin llapa pachapi Islamta, huk suyu atipayta, warmimanta ruwaqa—Irene nisqawan rikuchisqa—hinaspa qhariwan—qhepa kaq Constantino nisqawan rikuchisqa.

Ireneq'a p'enqachunka phisqa chunka watakunapi p'inqachisqa tukuyta tukupaq, Arabia llaqtapi Islamqa Bizancioq suyunman icha hallp'anman kamachiya hap'in, Ireneq'a hina p'inqachisqa kasqanrayku kimsa wata tributo qonman kallpachasqa karqa, wakin qechuykunawan kуска. Constantino qhepaq p'inqachisqa kasqan tukuriptinqa, chayqa qallariy karqa tawa watayoq pachapaq, chaymanta tukukuq asediyowan, inti lloqsej Romaq capitalnin urmachisqawan.

Iskaymantaqa Islammi karqa: Ireneqpaq Arabia Islam, Constantino qhepaqpaq Türkiye Islam. Qhepa p'unchaykunapi tukuy pachapi Islamqa, Arabia Islamwan Türkiye Islamwan, ñawpaq kaq hukñiqin llakiypi iskayñiqin llakiypi rikuchisqa iskay testigokunapi sayarispa, ñawpaqtaqa suyuqa hap'inqa, chaymantataq capitalta. Qhepa p'unchaykunapi politica kaq kayqa, inti lloqsej Romaq Constantinowan rikuchisqa, simbolicamente casarasqa kachkan qhepa p'unchaykunapi religion kaq kaywan, inti lloqsej Romaq Irenewan rikuchisqa. “Politica” hinallataq “religion” kaq kay nisqakunata llamk'achini, animalpa lantinpa símboloqa ñawpaqta Estados Unidospi rikhurin, chaymantaq pachapi. Animalpa lantinpa Constantinoq Ireneqwan simbolica casarakuyninmi, paykuna iskayninpi Islamman suyunta capitalnintapas chinkachispa p'inqachisqa kanku.

Paypa kasarasqankuta riqsichinku iskay historiakunata tupachispa, chaytaq rikuchisqa karqa Constantiawan Liciniuswan 313 watapi kasarasqankuwan, Milán kamachiy churasqa kaptin, chaypi símbolo nisqa Esmirna iglesiaq puchukarqun, símbolo nisqa Pérgamo iglesiataq qallarikurqan. Pablom sutichasqan hina, kallpayoq pantayman urmachisqa kayta chaskiqkuna mana munanku Pabloq waqyay willakuyninta rikuyta, maypichus huk urmayqa kan manaraq huchayoq runa rikurimuptin. Chay urmayqa Pérgamoq historiapi pasakun, huchayoq runataq 538 watapi rikurichisqa karqan, chay pacha símbolo nisqa Tiatira iglesia qallarikusqan.

Ama pipas ama llullachisun imaymanawanpas: chay p'unchawqa manam chayamunqachu, mana ñawpaqta hatun sapanchasqa wikch'ukuy hamuqtin, hinaspa huchapa runan rikuchisqa kaqtin, chinkaypa churin; paymi tukuy Dios sutiwan sutichasqapa, utaq yupaychasqapa contran sayan, hinaspa llapanta aswan pataman hoqarikun; chhaynataq Dios hina Diospa templonpi tiyaykun, kikinta Dios kasqanta rikuchispa. 2 Tesalonicenses 2:3, 4.

Inti Roma llaqtap willka chimpapi ñawpaq pacha willakuyqa iskay testigokunata qun, qhawaychay profétic chiqaq kayta, mayqinchus simbolikopi rikuchisqa kachkan inti Roma llaqtap willka chimpawan k'anchay chimpapi Roma llaqtap hawka chimpawan. Chay tinkuyninpi, k'anchay chimpapi Romaqa iglesiam, inti Romaqa estadom. Romaqa huk huñuy iglesiawan estadowan, hina kaspas fierrowan allpawan rikuchisqa, Danielpa iskay kaq qillqapi.

Huk allin sut'ita rikuchinapaqmi kaypi qhawakuyta atisun: qhipa p'unchaykunapi, llapa kay pachapi Islamqa, iglesiatawan estadotawan hukllachasqa atiy hina rikuchisqa kallpaman hamun, chaypa allpanta llapa qichuspa, llaqta uma markantapas hap'ispa. Kay yuyayqa iskay huk testigokunawan kallpachasqa kachkan, Apocalipsis isqun ñiqinmanta sagrado historiapi. Osmanqa Nicomedia suyuta atiparqan 27 julio killapi, 1299 watapi, chaymanta iskay wata qhipamanqa Nicaea suyutapas atiparqan 1301 watapi. Chaypa churinmi Nicaea uma llaqtata atiparqan 1331 watapi, chay kikillan churinmi Nicomedia uma llaqtatapas tawa wata muyuriypi atiparqan, chay muyuriymi 1337 watapi tukurqan. Ñawpaq pionerokunaqa 27 julio 1299 p'unchayta Osmanwan señalasqaku, ichaqa mana hayk'aqpas qhawarqakuchu qatiq maqanakuyta, Nicaea maqanakuyta, otomano imperiota sayachiypa iskay kaq historial ruway hina. 27 julio 1299 p'unchayqa achka ruwaykunamanta ñawpaq kaqmi karqan, domingo kamachikuykama chayaypaq. Turco Islampa ñawpaq iskay ruwayninmi huk profeciapa qallariyninta reqsichirqan, chay profeciqa 1449 watapi tukurqan, chaymanta yapamanta 1840 watapi, chaymanta yapamanta 9/11 p'unchaypi, chaymanta yapamanta 31 diciembre killapi 2023 watapi.

Chay iskay puriyninkunamanta ñawpaq kaqqa manam sapaqllachu huk pachak pisqa chunka watakunapa qallariyninta señalasqa, aswanpas kimsa chunka pusaq watakunapa qallariynintapas señalasqa. Qallarirqan Osman Nicomedia suyuta hap'iptin, hinaspataq tukukurqan kimsa chunka pusaq wata qipaman, Osmanpa churin Nicomedia llaqta umalliq siudarninta hap'iptin, tawa watayuq muyuriq maqanakuy tukukuypi, 1337 watapi. Kimsa chunka pusaq yupayqa “hatariy” nisqata rikuchin, chaymi Osmanpa ñawpaq puriynin, Nicomedia suyuta hap'iy, turku islampa hatariyninta señalasqa. Chay ñawpaq kimsa chunka pusaq watayuq puriypi, “tawa wata” muyuriq maqanakuyqa tukukuyninta señalakun. Pachak pisqa chunka watakunapa qhipa puriyninpi, p'enqay chayachisqa kachkan, hinaspataq tawa wata qipaman, 1453 watapi, inti lloq'e Romanapa umalliq llaqtan hap'isqa kachkan.

Ichaga 1453 watapi Otomano Turku kunaq kaptinku, ichaga manachu chaylla, aswanpas Osmanpa churin 1337 watapi Nicomediata hinaspa 1331 watapi Nicaeata kaptinpas, kimsa kasuskunapi sapa umalliq llaqtapas imayllapipas ñawpaq pacha historiapi inti lloq'e Romaq umalliq llaqtan karqan. Kay kimsa siq'ikuna llapallanmi inti lloq'e Romaq atipayta reqsichin. Sapa huknin kay kimsa siq'ikunam reqsichin Islamqa ñawpaqta inti lloq'e Romaq suyunta atisqanta, chaymantataq umalliq llaqtanta. Kimsa umalliq llaqtakunapa sutinkunapas kikinmi chay suyuq sutinwan. Sapa huknin kay kimsa siq'ikunam sapanchasqa alpha hinaspa omega historiapi runakunata charin. Iglesiatawan estadota huñusqa kasqankuta reqsichispa, emperadorta hinaspa emperadrista Islampa p'enqaychasqanwan, profetiku p'enqaychayqa siq'inkunata hukllachan inti intiq Romaqwan, mayqinchus Constantine Hatunpas 330 watapi Constantinopla llaqtata Roma llaqtamanta aswan akllaspa p'enqaycharqan. Inti chimuq Romaq qhipa p'enqaychasqañataq 476 watapi qhipa emperadorninwan hamurqan, hinaspataq chaymanta pacha usqhayllata urayman urmarqan.

Roma occidentalqa Roma orientalwan tupaqchakuyninpiqa Iglesias karqan; inti llaqtapi kaqqa Estadom karqan. Qallariypi p'enqaychasqa 330 watapi, chaymanta 476 watapi, hinaspa 782 watapi, hinaspa huk kutitay 1449 watapi. Huk p'enqaychasqa siqi, qhapaq suyu t'aqasqa kasqanwan qallarispas, chaymanta 476 watapi emperadorta, chayrayku imperiotapas, chinkachisqan p'enqaychasqawan qatipasqa, chaymantataq Islam hamuspa p'enqaychayta apamurqan ñawpaqta inti llaqtapi kaq suyuman 782 watapi, hinaspa qhipamantataq inti llaqtapa umalliq llaqtanman 1453 watapi.

Bibliay willakuy proféticapi Islamqa qhawarichin inti lloqsiy chinanpiwan inti yaykuy chinanpiwan Romapa mirayninta; chaymanta, kunan p'unchawkunapi Islam apamushan k'anchayqa, Islampa qallariy k'anchayninwanmi tinkun, ichaga Millerita ñawpaq puriqkunapaq chay k'anchaymanta aswan karuymi chayan. 2024 watapi qallarisqa prueba tiempoqa, “qamkuna llaqtaykipa suwa runankuna, rikuyta sayarichiqkuna” nisqapaq pichus kasqanwan, prueba periodopa alphanninta karqan; kunanmi, chay prueba periodopa tukukuyninpi, Apocalipsis isqon ñiqi kapitulumanta Islam nisqa yachachisqamanta k'anchayqa yapan testigokunata inti yaykuy Romamanta wan inti lloqsiy Romamanta, kay qhepa p'unchawkunakama mana hayk'aqpas allinta evalúasqa kasqankuta.

Islampa profetik siq'inkuna, isqonmanta chunka hukniyuq kamachikuykunapi rikuchisqa, Daniel chunka hukniyuqpa chunka qhawayninmanta chunka suqta qhawayninkama tarisqa historiapa

siq'inkunata huñun, kay qillqakunapiña rimakusqa siq'inkunawan tinkuq willakuyninkunata quspa. Ichaqa Islampa hatarimusqan profetik rikch'aynin ukhupiq is kayninmi hatarimun:

Milleritakunapa kuyuyñinpas, pachak tawa chunka tawa waranqa runakunapa kuyuyñinpas. Tawa watayuq iskay pacha, Apocalipsis isqonpa pacha-profesiankunapa ukhupi allin sayachisqa, hinaqtin chaykunapa huknin kaspas, 1840 watamanta 1844 watakama kay tawa watakunapa testigonta qun. 1844 watapiqa manañan profetik pacha kanchu; chayrayku simbólicomanta tawa watayuq pachaqa profetik kaqninkunawanmi sut'inchasqa, manam pacha-hayk'aq kasqanwanchu. Ñawpaq tawa watayuq pachaqa reqsichin Islam Nicomediata atipayta, ñawpaq inti lloqsimuq Romanopa umalliq llaqtanta, 1337 watapi, taytan chay suyuta atipasqan qhipaman kimsa chunka pusaqniyuq watakuna qhipata. Iskay kaq tawa watakunaqa reqsichin inti lloqsimuq Romanakunapa políticopiwan religiosopi kamachiqninkunapa p'enqaychasqa kayninta 1449 watapi, Islamrayku apamusqa; kinsa kaq tawa watakunañataq reqsichin Diospa atiyinpa sumaq hatun rikurimuyta, allpata k'anchayninwan achikyaq angel 1840 wata, agosto killapa chunka hukniyuq p'unchawninpi uraykamusqanpi.

Miller llaqtakunaq ñawpaq kaq iskay angelkunaq historiankuqa kinsa kaq angelpa historianninta tupachkan, pachak tawa chunka tawa waranqa runakunaq sellasqa kayninpi. Chay qhipa sellay llamk'ayqa huchaq pichasqa chinkachisqanmi; chayqa Divinidadwan humanidadwan hukllachasqa kasqanmi; hinallataq Islam apamusqan maqanakuy ukhupinmi ruwakun.

Hina ukhu wichq'arirqan mana tukukuq t'uquta; chay t'uqumantaq qosñi lloqsimurqan, hatun hornomanta qosñi hina; intiwan wayraqa tutayasqa karqan chay t'uqumanta qosñi rayku. Chay qosñimantaq langostakuna lloqsimurqanku kay pachaman; paykunamanqa atiy qosqasqa karqan, imaynachus kay pachapi alaqranakuna atiyiniyuq kanku hina. Hinaspan paykunaman kamachisqa karqan ama ñak'arichinankupaq kay pachapa qhuranta, nitaq ima q'omer kaqta, nitaq ima sach'ata; aswanqa chay runakunallata, pikunachus urkunkupi Diospa sellonta mana charinkuchu. Apocalipsis 9:2-4.

Tukuy willakuykunapa hunt'asqa junt'aynenqa qhipa p'unchaykunapim kachkan, chayrayku kay qillqasqaqa pachak tawa chunka tawa waranqa sellasqa kayninta reqsichin. Apocalipsis isqun ñiqipi Islammanta willakuq qhelqasqaqa historiapi llaveta qun, chaymi aswan hunt'asqa rikch'ayninta atiywan huñuykun, chay atiyqa chay musqhoyta sayarichin, chay historiapi tukukuspa 11 agosto 1840 p'unchaypi, maypachachus Islam hark'asqa karqa. Chaymanta pacha Apocalipsis isqun ñiqipi testimoniunqa chunka ñiqiman mast'arikurqan, hinaspa ñawpaq kaq angelpa, iskay kaq angelpa historiankumanpas. Chaymantataq chunka hukniyuq ñiqipi kinsa kaq ayqeyqa qonqaylla domingo kamachiyman chayan, chaypim kinsa kaq angelpa hatun qapariynin qallarín. Isqun ñiqiqa Islammanta llave kachkan, Danielpi hinaspa Apocalipsispi churakusqa suyuqkunapa hatariyninta hinaspa urmayninta wakichispa. Chunka hinaspa chunka hukniyuq ñiqikunataq pachak tawa chunka tawa waranqa yuyaysapa doncellakunapa experiencianta reqsichin. Isqun ñiqiqa chay hawapi musqhoyta sayarichiq unanchata reqsichin, chunka hinaspa chunka hukniyuq ñiqikunataq Uyaywan Purispa Aswan Santu Lugarman qatipaywan tinkisqa ukhupi musqhoyta reqsichin.

Apocalipsis chunka kapítulon qallarikun Cristo hina sinchi angelta, kichasqa uchuy librota apamuspa uraykamusqanwan. Chay ruwasqa kasqa Agosto 11, 1840 p'unchawpi, Apocalipsis isqon qhaway willakuyninpa tukukuyninpi, mayqinchus kimsa pachak isqon chunka hukniyuq watata, chunka pichqa p'unchawtawan reqsichin. Apocalipsis chunka qhawarichin chaymanta ñawpaqman historiata, mensajeqa Juanpa wiksa ukunpi hayaqman tukunan kama, Octubre 22, 1844 p'unchawpi. 1840manta 1844kama tawa wataqa ñawpaq angelpa chayamuyninwan qallarín, kimsakaj angelpa chayamuyninwanñataq tukukun. Chay tawa wata, Agosto 11, 1840 hunt'asqa kasqan qhepanpi hamuq, rikch'achisqa karqan tawa watawan, Julio 27, 1449manta 1453kama, kimsa pachak isqon chunka hukniyuq watakunapa, chunka pichqa p'unchawkunapa qallariyninpi. Iskaynin chay tawa-wata pacha tupanku Nicomediapa muyuy hapiyninpa tawa watawan, 1333manta 1337kama. Unanchasqa simipi inti lloq'e Romanqa Islamrayku kinsa kutita atipasqa karqan. Ñawpaq kaq karqan Niceapa muyuy hapiyninpi 1331 watapi; chaymantataq Nicomediapa tawa-wata muyuy hapiyninpi 1337 watapi; hinaspataq Constantinoplapa muyuy hapiyninpi 1453 watapi.

Dioclecianoqa 293 watapi Roma llaqtata kamachikuywan inti llusquimuyninmanpas inti yaykumuyninmanpas rakirqan, hinaspa Constantinoqa 330 watapi Roma llaqtata willakuy-hina rakirqan inti llusquimuyninmanpas inti yaykumuyninmanpas. 395 watapi, emperador Teodosio I wañusqanmanta qipaman, imperioqa ñawpaqman hina hinallataq wiñaypaq rakisqa karqan, payqa inti llusquimuynintawan inti yaykumuynintawan ishkay churinkunaman saqisqanrayku. Católico iglesiapis inti llusquimuyninmanpas inti yaykumuyninmanpas rakikurqan 1054 watapi “hatun ch'iqiy” nisqapi. Rakikuyqa pisiy-pisiylla karqan, chaymanta qatiq tukukuypis hina. Chay rakikuyqa kunan p'unchaykama hinallataq kachkan. Chay p'unchaymanta pichqa chunka watakunamanta ukhuman, Roma llaqtapi inti yaykumuynin iglesiaqa qallariqninpi ishkay pachak watahina cruzada kunata Islam contra qallarirqan. Inti yaykumuynin Romaqa urmaq karqan qhipa emperadorninta chinkachispa 476 watapi. Inti llusquimuynin Romaqa urmaq karqan 1453 watapi. Papaq Romaqa urmaq karqan 1798 watapi. Pagano Romaqa rakikurqan inti llusquimuyninmanpas inti yaykumuyninmanpas 293, 330 hinaspa 395 watakunapi. Papaq Romaqa rakikurqan inti llusquimuyninmanpas inti yaykumuyninmanpas 1054 watapi. Panikunaq Whiteqa reinokunaq hatariyninta hinaspa urmayninta reqsichin Diospa Simi yachaypi hatun qhawariy-tupu hina.

Apocalipsispa isqon kaqon pusaq t'aqapi historiapa k'anchayninman orqosqa qhapaq suyukunaqa kallpanchanku chay rimayta, Roma llaqtan visionta sayachisqanta. Islamwan pachak tawa chunka tawa waranqakunawan proféticata t'inkisqanqa sut'inchaymi chawpi tuta qapariypa willakuyninta, mayqenchus Cristoqa Jerusalemman asnowan yaykusqanwan rikuchisqa karqa, pacha profeciapi rikuchisqa kasqanta; chay profeciaqa ñawpaq ñak'ariypa pachasninpi qallarisqa, iskay ñak'ariypa profeciapa iskay kaq rak'ini qatiqlata purisqa, hinaspata tawa watayuq historiapi hunt'asqa tukusqa, maypichus ñawpaq hinaspa iskay angelkunapa Millerita kuyuy qallarirqan chay kikin profeciapa hunt'asqanwan. Chay profeciaqa “kimsa chunka pusaqniyuq iskay watakuna” nisqa unanchawan (1299 hinaspa 1301) qallarisqa, Islampa hatarimuyninta señаланanpaq; hinaspata “kimsa chunka pusaqniyuq iskay watakuna” nisqa unanchawan (1838 hinaspa 1840) tukukusqa, Milleritakunapa hatarimuyninta señаланanpaq.

1844 watapi, Milleritakunaq tawa watayuq pacha tukukuyninpi, 1333manta 1337kama muyuy chinkachisqa kasqanwan hinallataq 1449manta 1453 watapi muyuy chinkachiykama rikuchisqa karqanman hina, profetiku pachaqa manaña rurasqa kananpaqchu karqan. Pachak tawa chunka tawa waranqa runakunaq unanchanta hoqarisqankuqa chiqanta tinkikun Islam nisqa profeciapi hoqarisqa kasqanwan.

Judá, qanmi kanki wawqeykikuna yupaychasqan; makiykiqa awqaykikunapa kunkanpi kanqa; taytaykipa churinkuna ñawpaqniyki k'umuykunkuqa. Judáqa leónpa mallkinmi: chaskisqamanta, churiy, wicharinqi. K'umuykurqan, sirikurqan león hina, machu león hinapas; pitaj hatarichinqa? Cetroqa mana Judámanta anchuykanqachu, nitaq kamachiqpas chakinkunapa chawpinmanta, Shiloh hamunankama; paymanmi llaqtakuna huñunakunkuqa. Uvas sach'aman wataspa malta asnunta, akllasqa uvas sach'amanpas asna mallkinta; p'achankunataqa vinopi mayllakurqan, llach'apankunatapaspas uvaspa yawarninpi: Ñawinkunaqa vinowan puka kanqa, kirunkunapas ñuñuwan yuraq kanqa. Génesis 49:8–12.

Pachak tawa chunka tawa waranqa runakunaqa Cristoq kasqan caracterninta hunt'asqa hina qhawachinku, hinallataq Cristoqa wakin simbóliku rikch'ariykunapurapi “akllasqa uvapa sach'an” nisqa kashan. Ismaelqa Génesis 16:12 nisqapi “salvaje” runa hina reqsichisqa kashan.

Payqaqaqa sallqa runa kanqa; makinpas llapa runakunapaqmi sayanqa, llapa runakunap makinkunapas paypaqmi sayanqaku; hinaspataq llapa wawqinkunapa ñawpaqenpi tiyanqa.

“Salqa” nisqaman tikrasqa simiqa Arabia llaqtapi puriq salqa asnumi. Qhepa p'unchaykunapi Cristo-pa rantin runankuna salqa Arabia asnoq willakuynin patapi llank'anku: Cristo Jerusalénman yaykuspa llusqirqan chay asno, Balaam kimsakutita maqtaqtin qhipaman rimarisqa chay asno. 1840 watapi ñawpaq angelpa willakuyninta kallpachaq willakuyta willarqan chay willakuqkunaqa, kuyayniyoq ancha allin pachaq pichqa chunka wataq profecía nisqanta manan rikurqankuchu, kikin profético historiapi maypichus kuyayta kuyuchi q willakuy tarikusqa karqan chaypi. Manataqmi rikurqankuchu iskay tawa-wata p'unchaykunata chayllataq pacha profeciapi, mayqinkunachus 1840 manta 1844 kama historiata rikch'achirqan. Judá ayllumanta Leónqa kunanmi “ñawpaq ñankunamanta” k'anchayta kicharichkan, mana hayk'aqpas ñawpaqta rikusqa k'anchayta; chay k'anchayqa 31 diciembre 2023 p'unchaymanta kicharispas hamuq k'anchaywanmi hukllachasqa. Chaymi Nashville-ta maqtaq Islamchu kasqanmanta llapa iskayrayaykunata anchuchin. Chay k'anchayqa Roma-pa unanchanta qhawarichin, chayraykutaq 2024 watapi qankunaq llaqtan suwankunamanta alpha sasachakuymanta omega rimay hina tukuspa, Millerita historiapi kikin unanchamanta rimanakuypa omega unanchanmi. Chaymi reqsichin Apocalipsis isqonpi pacha profeciakunapi Islam nisqaqa hawapi willakuy kasqanta, pachak tawa chunka tawa waranqa sellasqa pacha ukhupi historiapa tiempunpi. Kay chiqaqtaqa ñam unaymanta yachachishaykuña, ichaqa kunanqa huk siq'ipi qhawachiyta atisun, Apocalipsis isqonmanta qallarispa Apocalipsis chunka hukniyoqman tukukuqpi. Islam-pa pacha profecianwan tupasqa kinsa kaq tawa-wata pacha, 1840 manta 1844 kama hunt'asqa, pachak tawa chunka tawa waranqapa sellasqa tiempunta rikch'achin. Apocalipsis chunka hukniyoqpi hatun allpa kuyuywan, pachak tawa chunka tawa waranqapa huk unanchahina hoqarisqa kanku.

Ezequiel qillqapi kinsa chunka qanchisniyuqpi, Diospa llaqtanta huk soldadokuna hina hatarichiyqa iskay patapi rurasqa proceso kasqa, chaytaqa Adánpa kamasqanmi ñawpaqmantaraq rikuchirqa. Ñawpaqtaqa Adánqa t'urumanta formasqa karqa, chaymantaqa Cristoqa kawsaypa samayninta payman pukurqa. Ezequielpiqa ñawpaq profecíaqa wañusqa cuerpokunata formasqa, ichaqa chaykunaqa wañusqallaraq kasharqanku. Chaymanta tawa wayrakunaqa cuerpokunaman pukusqa, hinaspan atiyuniyuq hatun soldadokuna hina sayarirqanku. Kinsa chunka pusaqniyuq chhika yupaywan tawa chunka yupayqa chay iskay patakunata rikuchinku.

Kaykunak qillqapi kaykunataqa qatigasaqku.

Kay qhipamanmi judíokunapa raymin karqa; hinaspan Jesusqa Jerusalénman wicharirqan. Jerusalén llaqtapitaq ovejakunapa punku qayllapi huk qucha karqa, hebreo simipi Betesda sutiyoq, pichqa corredorkunayuq. Chaykunapin siraykarqaku ashka onqosqa runakuna, ñawsa, suchu, ch'akiyoq, yakupa kuyuriyninta suyaspa. Imaraykuchus huk ángelmi wakin p'unchaykunapi quchaman uraykamuq, yakuta kuyuchispa; chay yaku kuyuchisqa qhipaman ñawpaqta yaykuqqa mayqin onqoyniyuq kasqanmanta alliyachisqa karqa. Chaypin huk runa karqa, pusaq chunka pusayuq watakuna onqoyniyuq. Jesusqa payta siraykaqta rikuspataq, unayñataña chay hinalla kasqanta yachaspa, nin: ¿Alliyachisqa kayta munankichu? Onqosqa runaqa kutichirqa: Señor, manan pipas kanchu yaku kuyuriptin quchaman churawanampaq; ñoqa rishaqtiytaqmi hukqa ñawpaqta uraykun ñawpaqniyman. Jesusqa nin: Sayariy, camillaykita hap'iy, puriy. Chay ratollan runaqa alliyachisqa karqa, camillanta hap'ispa purirqa; chay p'unchaytaq samana p'unchay karqa. Juan 5:1–9.

Kunan hatariy, nisqani, hinaspataq Zered mayuta chimpaychis. Chaymanta Zered mayuta chimpasqanchik. Kadeshbarneamanta lloqsisqanchikmanta Zered mayuta chimpananchikkama pacha, kimsa chunka pusaq watam karqa; chaykama tukuy chay miray, maqanakuy runakunamanta, soldadokuna, kamachikuna ukhupi tukukuq hina chinkarqa, imaynachus Señorqa paykunaman jurarqa hina. Deuteronomio 2:13, 14.